

DOI 10.18524/2304-1587.2018.1(32).134229
УДК 342:347.157-053.2

Л. О. К дегроб

двок т, спір нт
Одеський н ціон льний університет імені І. І. Мечников ,
к федр конституційного пр в т пр восуддя
Фр нцузький бульв р, 24/26, Одес , 65058, Укр їн

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ДИТИНИ В УКРАЇНІ: ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ

У ст тті досліджуються суч сні конституційно-пр вові основи з хисту пр в і свобод дитини як особливого об'єкт конституційного з конод вств Укр їни. Проводиться н ліз відповідних міжн родно-пр вових договорів, р тифіков них Укр їною, т н ціон льних норм тивно-пр вових ктів із досліджув ного пит ння. Автор пропонує розробити єдине теоретико-пр вовє визн чення поняття «конституційно-пр вовий ст тус дитини» і обґрунтовує тезу про неприпустимість ототожнення к тегорій «пр вовий ст тус» т «конституційно-пр вовий ст тус». У ст тті зн ходить підтвердження тез про те, що конституційно-пр вовий ст тус дитини може ре лізовув тися лише з умови його з конод вчого з кріплення т держ вного з безпечення.

Ключові слов : дитин , конституційно-пр вовий ст тус, інтереси дитини, пр в дитини, з безпечення ст тусу дитини.

Пост новк проблеми. Пит ння, пов'яз не з необхідністю виділення в окрему л нку конституційного з конод вств к тегорії пр в і свобод дитини, виникло ще н поч тку ХХ століття. Т к, про «інтереси дитини» зг дув лося н Г зькій конференції з міжн родного прив тного пр в (1902) т в популярній роботі шведської феміністки Е. Кей «Століття Дитини» (1903). У 1920 році з ініці тиви Е. Джебб було створено Міжн родний Союз Порятунку дітей, що допом г в у всьому світі дітям, постр жд лим від І Світової війни. А вже у 1924 р. Ліг Н цій прийняв перший спеці льний кт у сфері з хисту пр в дитини – Женевську декл р цію пр в дитини [1, с. 1].

Створен 25 квітня 1945 року Орг ніз ція Об'єдн них Н цій (н д лі з текстом – ООН) звернул ув гу міжн родної спільноти н необхідність виокремлення пр вового ст ну дитини т його норм тивного з кріплення, що відтворилося в положеннях прийнятої 10 грудня 1948 року З г льної декл р ції пр в людини, Декл р ції пр в дитини від 20 листоп д 1959 року, низці міжн родних п ктів, прийнятих в 1966 році.

Зокрем , з тексту Міжн родного п кту про гром дянські т політичні пр в вб ч еться, що кожн дитин без будь-якої дискримін ції з озн кою р си, кольору шкіри, ст ті, мови, релігії, н ціон льного чи соці льного походження, м йнового ст ну бо н родження м є пр во н т кі з ходи з хисту, які є необхідними в її ст новиці, як м лолітньої, з боку її сім'ї, суспільств і держ ви [2, ст. 24].

Результ том попередньо проведеної роботи ст ло прийняття 20 листо п д 1989 року Генер льною Ас мблеєю ООН Конвенції про пр в дітей,

яку ншою держ вою 27 лютого 1991 року було р тифіков но згідно з З - коном Укр їни «Про р тифік цію Конвенції про пр в дитини». З зн чен обст вин ст л передумовою внесення до Конституції Укр їни положень ст тті 52, якими з кріплується рівність усіх дітей у їхніх пр в х, нез лежно від походження, т з бороняється будь-яке н сильство н д дитиною т її експлу т ція.

Водноч с вітчизнян юридичн пр ктик свідчить про недоскон лість т ч сткову неефективність конституційно-пр вового мех нізму з хисту пр в дітей, із огляду н що н явні чисельні ф кти грубого поводження з дітьми, обмеження ост ннім доступу до освіти, нез конного використ ння дитячої пр ці, підвищення рівня дитячої злочинності тощо. Вітчизнян н уков спільнот прямо пов'язує це з укр й м лою розвиненістю в теоретичному т пр ктичному спект х інституту пр в дитини.

Ан ліз ост нніх досліджень і публік цій. Дослідженням т вивченням пит ння конституційно-пр вового ст тусу дитини в Укр їні з йм ли ся т кі вчені, як О. М. Кудрявцев , І. В. Волошин , Н. М. Крестовськ , М. А. М нін , І. В. Швець, А. А. Орж ховськ т деякі інші, н ліз робіт яких і ст в теоретичним підґрунтям для здійснення д ної публік ції. Утім, в робот х вищез зн чених н уковців відсутня єдність щодо розуміння поняття т особливостей конституційно-пр вового ст тусу дитини в Укр їні, що й зумовлює кту льність досліджув ної в д ній ст тті теми.

Мет ст тті. Метою ст тті є дослідження суч сного конституційно-пр вового ст тусу дитини в Укр їні, здійснення н лізу н укових підходів до його визн чення, видів держ вного з забезпечення й особливостей, т кож розробк єдиного теоретико-пр вового тлум чення поняття «конституційно-пр вовий ст тус дитини».

Викл д основного м тері лу. Суч сний конституційно-пр вовий ст тус дитини в Укр їні серед н укової спільноти прийнято розгляд ти в контексті з г льних основоположних пр в людини і гром дянин . Виокремлення дитини як спеці льного суб'єкт пр вовідносин в Укр їні з снов не н її вікових х р ктеристик х.

Т к, відповідно до Конвенції ООН про пр в дітей, дитиною є кожн людськ істот до досягнення 18-річного віку, якщо з з коном, з стосов ним до цієї особи, вон не досяг є повноліття р ніше [3, ст. 1].

Водноч с із приписів Сімейного кодексу Укр їни витік є, що ст тус дитини м є особ до досягнення нею повноліття [4, ст. 6]. Отже, з з г льним пр вилон, шлюбний вік для чоловіків т жінок скл д є 18 років [4, ст. 22]. Хоч норм ми кодексу вст новлюється виняток, з якого особ втр ч є ст тус дитини: з з явою особи, як досягл 16 років, з рішенням суду їй може бути н д не пр во н шлюб, якщо буде вст новлено, що це відповід є її інтерес м [4, ст. 23].

В. І. Абр мов влучно з зн ч є, що ст тус дитини вплив є із пр вового ст тусу людини й гром дянин з ур хув нням вікових обмежень. У т кому контексті під пр вовим ст тусом дитини вчен розуміє сукупність її пр в і обов'язків, з фіксов них держ вою в юридичній формі. Дитин володіє з г льним (конституційним), г лузевим, спеці льним (родовим) т індивіду льним пр вовими ст тус ми. Виокремлюючи тр - диційно з г льний бо конституційний ст тус дитини, слід говорити про певну умовність через ототожнення конституційних пр в дорослих гром дян і дітей [6, с. 120].

Автор стверджується з О. А. Шульц, як влучно ззначено, що вітчизняні українські конституційні правові акти не приділяють великої уваги вивченню проблем прав дитини, що сприяє безсистемному нормативно-правовому регулюванню правового статусу дитини в Україні, виникненню правових колізій та прогалин у вітчизняній правовій системі [7, с. 91].

Дійсно, український науковий доктринальний до сьогодні не містить єдиного тлумачення поняття конституційно-правового статусу дитини.

Тому, А. А. Оржовський під конституційно-правовим статусом дитини розуміє сукупність прав і свобод, передбачених Основним Законом України, які можуть реалізувати суб'єкти, які не досягли повноліття, та кожні їхні обов'язки, що вони можуть виконувати з урахуванням вікових особливостей [8, с. 43].

І. В. Швець тлумачить конституційно-правовий статус дитини як юридично закріплене становище дитини в суспільстві, яке визначається системою принципів та норм, що містяться в Конституції України, міжнародних та інших нормативно-правових актах і зважають на права, свободи і обов'язки дитини, та кожну її реалізацію відповідальність [9, с. 121].

У свою чергу Н. М. Крестовський не погоджується з позиціями вищевказаних авторів із огляду на близькість їх визначень до правового статусу дитини та ззначає, що під конституційно-правовим статусом дитини слід розуміти лише систему формально визначених та забезпечених Основним Законом держави прав, обов'язків та відповідальностей дитини як повноправного члена українського суспільства. При цьому вчений підкреслює, що дитини ділені усім правами та свободами, несе ті ж обов'язки та відповідальності, які, з Конституцією України, має кожна людина, але їхні сфери реалізації лежать від досягнення дитиною певних параметрів фізичної та соціальної зрілості [10, с. 31–34].

Отже, наразі серед вітчизняних науковців чітко простежується тенденція до ототожнення згально-правового статусу дитини з конституційно-правовим.

Водночас спільним серед наукового співтовариства є поділ конституційно-правового статусу дитини на загальний – це правовий статус, передбачений конституційним законодавством для будь-якої людини чи громадянина; спеціальний – передбачений окремими нормативно-правовими актами для окремих категорій людей чи громадян (суддів, прокурорів, викладачів); індивідуальний – правовий статус, передбачений індивідуально-правовими актами для конкретної особи [9, с. 119].

Безумовно, конституційно-правовий статус дитини може реалізуватися лише за умов його законодавчого закріплення та державного забезпечення.

Із огляду на те, що норми, присвячені конституційно-правовому статусу дитини, предствлені в Основному Законі України як в контексті загальних основоположних прав людини і громадянина, так і у вигляді спеціальних норм, втворюється доцільне розділити види забезпечення конституційно-правового статусу дитини на дві групи: загальні та спеціальні.

До загальної групи слід віднести:

1) неможливість зміни Конституції України, якщо такі зміни призведуть до скасування чи обмеження прав та свобод людини і громадянина [11, ст. 157];

2) визнання людини, її життя і здоров'я, честі і гідності, недоторкваності і безпеки найвищою соціальною цінністю [11, ст. 3];

3) проголошення основним обов'язком держави утвердження і забезпечення прав і свобод людини [11, ст. 3];

4) гарантування кожному можливості звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо підставі Конституції України, устаткування прямої дії положень Конституції України [11, ст. 8];

5) забезпечення прав звернення з хистом своїх прав до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, також прав будь-якими не забороненими законами з шестити своїми правами свободи від порушень і протиправних посягань [11, ст. 55];

6) визнання прав професійну правничу допомогу та вільний вибір захисника своїх прав [11, ст. 59];

7) можливість захисту прав і свобод судом [10, ст. 55];

8) забезпечення тих невід'ємних природних прав людини, як прав волюнтаризму та особисту недоторкваність [11, ст. 28] тощо.

До спеціальної групи належать наступні види забезпечення конституційно-правового статусу дитини:

1) державний охорон дитинства [11, ч. 3 ст. 51];

2) устаткування рівності дітей у своїх правах незалежно від походження, також від того, народжені вони у шлюб чи позанім [11, ст. 52];

3) переслідування з законом будь-якого насильства над дитиною та її експлуатації [11, ст. 52];

4) покращення державного обов'язку утримання та виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування [11, ст. 52];

5) державне забезпечення доступності й безоплатності дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних закладах; розвиток дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої освіти, різних форм навчання [11, ст. 53].

Не ведені вище види забезпечення конституційно-правового статусу дитини постійно змінюються та розширюються. Так, О.М. Кудрявцев влучно зазначає, що нині механізм захисту конституційних прав дитини в Україні розвивається та удосконалюється шляхом: 1) завершення міжнародних зобов'язань у сфері прав дитини; 2) підготовки та прийняття нових законів, які регулюватимуть суспільні відносини у сфері прав дитини; 3) подальшого глибокого аналізу законодавства щодо забезпечення прав дитини; 4) удосконалення компетенції, форм, методів діяльності вповноважених державних органів, на яких покладено обов'язки щодо захисту прав дитини в Україні; 5) усебічного використання здобутків юридичної науки для удосконалення чинного законодавства та правотворчої практики у сфері прав дітей [12, с. 11].

Таким чином, нами пропонується під конституційно-правовим статусом дитини розуміти юридично закріплене в нормах Конституції України положення дитини як члена суспільства та спеціального суб'єкта правідносин, яке визначається системою прав, свобод, обов'язків та відповідальностей дитини, виконання та захист яких забезпечується державою.

Висновки. Особливістю конституційно-правового статусу дитини є те, що остання є спеціальним суб'єктом прав відносин, статус якого витікє з правового статусу людини і громадянина з урахуванням установлених вікових обмежень. Врховуючи це, варто вважати, що конституційно-правовий статус дитини найдоцільніше тлумачити як юридично закріплене в нормах Конституції України положення дитини як члена суспільства та спеціального суб'єкта прав відносин, яке визначається системою прав, свобод, обов'язків та відповідальностей дитини, виконання та захист яких забезпечується державою.

Перед сучасною Україною як європейською, правовою, демократичною державою одним із пріоритетних напрямків діяльності постає розвиток та конституційне закріплення інституту прав дитини, та кож розроблення дієвого механізму його практичної реалізації. Утілення в життя такої прямої зрештою неможливо вважати з вершиною. Останній, на нашу думку, потребує ґрунтовного наукового та законодавчого дослідження, узагальнення та практичного застосування єдиної теоретичної правової основи.

Список літератури

1. Кудрявцев О. М. Конституційно-правові основи захисту прав дитини в Україні / О.М. Кудрявцев : вступ. дис. на здобуття ступеня кандидата юрид. наук з спец. 12.00.02. К., 2014. 21 с.
2. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права : Міжнародний документ від 16.12.1966 р. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_043 (дата звернення: 26.05.2018)
3. Конвенція про права дітей від 20.11.1989 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_021 (дата звернення: 26.05.2018).
4. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>. (дата звернення: 26.05.2018).
5. Про ратифікацію Конвенції про права дитини: Закон України від 27 лютого 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. 1991. № 13. Ст. 145.
6. Швець І. В. Нормативне регулювання конституційно-правового статусу дитини в Україні / І.В. Швець // Бюлетень Міністерства юстиції України. 2011. № 10. С. 139–146.
7. Шульц О. А. «Права дитини» як категорія сучасного конституційного права / О.А. Шульц // Часопис Київського університету права. 2009. № 3. С. 91–96.
8. Оржовський А. А. До проблеми визначення конституційно-правового статусу дитини / Алл Оржовський // Наукові зписи Інституту законодавства Верховної Ради України. 2012. Вип. 4 (13). С. 40–43.
9. Швець І. В. Конституційно-правовий статус дитини: поняття, елементи, види / І. В. Швець // Бюлетень Міністерства юстиції України. 2012. № 3. С. 116–123.
10. Крестовський Н.М. Конституційно-правовий статус дитини в Україні / Н.М. Крестовський // Збірник: Правовий вимір конституційної, адміністративної та фінансової юрисдикції в умовах європейської парадигми України: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 17.11.2016 р. м. Одеса. Одеса : МГУ, 2016. С. 31–34.
11. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Базис даних «Законотвірство України» / ВР України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 26.05.2018).
12. Кудрявцев О. М. Конституційно-правові основи захисту прав дитини в Україні / О.М. Кудрявцев : вступ. дис. на здобуття ступеня кандидата юрид. наук з спец. 12.00.02. К., 2014. 21 с.
13. Волошин І. В. Конституційно-правовий статус дитини в Україні / І. В. Волошин // Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук

- н ук. 2016. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/38/1/voloshina.pdf> (д т звернення: 26.05.2018).
14. Кудрявцев О. М. Конституційно-правові основи захисту прав дитини в Європі: історія та сучасність / О. М. Кудрявцев // Правознавство України в контексті модернізації Конституції України / Збірник г. ред. проф. В. В. Коваленко ; м. тер. н. ук.-пр. кт. інтернет-конференції ННІЗН НАВС (м. Київ, 23 січня 2014 р.). К. : Вид-ництво Ліп-К, 2014. С. 71–73.
  15. Швець І. В. Поняття та класифікація прав дитини в Україні / І. В. Швець // Бюлетень Міністерства юстиції України. 2012. № 12. С. 145–153.
  16. Швець І. В. Поняття та сутність конституційно-правового статусу дитини в Україні / І. В. Швець // Науково-літературний журнал «Миття спів». 2013. № 2 (86). Ч. 2. Кн. 1. С. 394–400.
  17. Шульц О. А. Становлення прав дитини в Україні як об'єкт конституційно-правового регулювання / О. А. Шульц // Бюлетень Міністерства юстиції України. 2009. № 3. С. 103–109.
  18. Кудрявцев О. М. Конституційні засади захисту прав і свобод дитини в Україні: досвід, проблеми, перспективи / О. М. Кудрявцев. URL: http://historylaw.eenu.edu.ua/publ/2014/rozdil_2_konstitucijne_administrativne_informacijne_ta_finansove_pravo/o_kudrjavceva_konstitucijni_zasadi_zakhistu_prav_i_svobod_ditini_v_ukrajini_dosvid_problemi_perspektivi/10-1-0-99
  19. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/awsshow/254k/96-vr/page> (д т звернення 26.05.2018).
  20. Лінник Н. В. Історичні передумови захисту прав і свобод дитини в різних етапах розвитку суспільства / Н. В. Лінник // Університетські науки з права. 2006. № 2. С. 41–45.
  21. Кривов П. В. Конституційно-правовий статус дитини в Україні / П. В. Кривов // URL: http://legal.duan.edu.ua/images/stories/Files/2013/ARTICLES_2/7.pdf (д т звернення: 26.05.2018).
  22. Згребельна Я. Ю. Особливості конституційно-правового статусу дітей в Україні / Я. Ю. Згребельна URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/4598> (д т звернення: 26.05.2018).

Стаття надійшла до редакції 30.05.2018

Л. О. Кудрявцев

Одесский национальный университет имени И.И. Мечникова,
кафедра конституционного права и правосудия
Фрунзуский бульвар, 24/26, Одесса, 65058, Украина

КОНСТИТУЦИОННО-ПРАВОВОЙ СТАТУС РЕБЕНКА В УКРАИНЕ: ПОНЯТИЕ И ОСОБЕННОСТИ

Резюме

Статья посвящена исследованию конституционно-правового статуса ребенка как объекта конституционного регулирования и особенностям членства украинского общества.

Проведены исследования соответствующих междунаrodnopravnых договоров, ратифицированных Украиной, и национальных нормativelyopravnых актов, изучив теоретический опыт научного сообщества по данному вопросу, автор статьи предлагает свой вариант определения понятия конституционно-правового статуса ребенка.

В статье подчеркнута, что особенностью конституционно-правового статуса ребенка является его происхождение из правового статуса человека и гражданина, при этом учитываются установленные законодательством возрастные ограничения. Автор обосновывает тезис о недопустимости отождествления категорий «правовой статус» и «конституционно-правовой статус».

Автор приходит к выводу о том, что конституционно-правовой статус ребенка может реализовываться лишь при условии его законодательного закрепления и государственного обеспечения. В статье подчеркнута, что институт права ребенка в Украине еще окончательно не сформирован, не ходится на стадии развития и требует основного законодательного и научного исследования и законодательного закрепления.

Ключевые слова : ребенок, конституционно-правовой статус, интересы ребенка, право ребенка, обеспечение статуса ребенка.

L. O. Kadegrob

Odessa I. I. Mechnikov National University,
The Department of Constitutional Law and Justice
Frantsuzskiy Boulevard, 24/26, Odessa, 65058, Ukraine

CONSTITUTIONAL AND LEGAL STATUS OF A CHILD IN UKRAINE: CONCEPTION AND PECULIARITIES

Summary

The article is devoted to the research of the constitutional and legal status of a child as constitutional regulation's object, as well as a special member of the Ukrainian society.

Having analysed and compared the relevant international legal treaties, ratified by Ukraine, and the national normative legal acts, as well as having studied the theoretical experience and conclusions of the academic community on this issue, the author of this paper proposes her own version for the definition of the conception on the constitutional and legal status of a child.

In the paper the author emphasizes, that the peculiarities of the constitutional and legal status of a child are expressed in their adherence to the legal status of a person and a citizen together with consideration of the age limitations, established by the law. The author is giving argumentation to her thesis that it is unacceptable to identify the following categories: "legal status" and "constitutional and legal status".

The author comes to the conclusion, that constitutional and legal status of a child can be realized only with a condition of its statement in the legislation and procurement by the state. It is underlined in the article, that the institute of children rights in Ukraine has not been fully formed till now; it is at the stage of development and requires further scientific research and legislative consolidation.

Key words: child, constitutional and legal status, child's interests, children rights, procurement of child's status.